

ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
ДЕРЖКОМСТАТУ УКРАЇНИ

КОРІНЬКО МИКОЛА ДАНИЛОВИЧ

УДК [658.15+338.33]:001.8

**КОНТРОЛЬ ТА АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ЇЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку Державної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор

Шевчук Володимир Олександрович,

Державна академія статистики обліку та аудиту,

перший проректор, завідувач кафедри аудиту

Офіційні опоненти:

академік НАН України, доктор економічних наук, професор

Чумаченко Микола Григорович,

Національна академія наук України,

Радник Президії Національної академії наук України

доктор економічних наук, професор

Кірейцев Григорій Герасимович,

Національний аграрний університет

Кабінету Міністрів України,

професор кафедри бухгалтерського обліку

доктор економічних наук, професор

Сопко Василь Васильович,

ДВНЗ “Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана”

професор кафедри обліку підприємницької діяльності

Захист відбудеться “28” жовтня 2008 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.870.01 Державної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України за адресою: 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1, ауд. 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України за адресою: 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1, ауд. 36. Автореферат розісланий “26” вересня 2008 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

О.А. Зоріна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розвиток суб'єктів господарювання в умовах формування ринкового середовища приводить до необхідності розширення сфери їх господарської активності. Покращання операційної, фінансової та інвестиційної діяльності забезпечується їх диверсифікацією шляхом розширення кола товарів, робіт, послуг, ринків, проникнення в інші галузі, а також створення нових суб'єктів господарювання. Зміни на загальносвітових ринках, глобалізація міжнародної економічної системи, насичення вітчизняних ринків товарами, поглиблення співпраці з іншими вітчизняними та закордонними суб'єктами ринку зумовлюють потребу в науково обґрунтованому управлінні цими процесами. Прагнення суб'єктів господарювання щодо досягнення цілей процесу диверсифікації діяльності спричинюють здійснення контролю за його перебігом. Результати контролю потребують детального аналізу з метою розробки варіантів управлінських рішень щодо забезпечення досягнення мети диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання в частині оптимізації прибутку за рахунок економії ресурсів, кількості робочих місць, використання інновацій та інвестицій.

Диверсифікація діяльності суб'єктів господарювання вимагає підвищення рівня ефективності керування їх потенціалом. Наукова база й інформаційне забезпечення функцій управління потребує розвитку їх теорії, методології та організації, а також адаптації до умов здійснення диверсифікації.

Суттєвий внесок в економічну науку, який став підґрунтям для формування системної концепції обліку, контролю та аналізу, зробили вітчизняні вчені М. Білуха, Ф. Бутинець, Б. Валуєв, А. Герасимович, З. Гуцайлук, Г. Давидов, М. Дем'яненко, Н. Дорош, І. Дрозд, Є. Калюга, Г. Кірейцев, Л. Крамаровський, Т. Ковальчук, В. Костюченко, Я. Крупка, М. Кужельний, А. Кузьмінський, Ю. Кузьмінський, І. Лазаришина, С. Левицька, В. Максимова, Н. Малюга, Є. Мних, Л. Нападовська, П. Німчинов, Ю. Осадчий, О. Петрик, І. Пилипенко, В. Рудницький, П. Саблук, В. Савченко, В. Савчук, В. Сопко, Л. Сук, Б. Усач, Ю. Цал-Цалко, М. Чумаченко, В. Шевчук, а також зарубіжні автори В. Андреев, М. Баканов, М. Баришников, І. Белобжецький, С. Бичкова, С. Бобир, В. Бурцев, Х. Брукс, Д. Вілсон, А. Газарян, Д. Давенпорт, П. Друкер, Г. Козлова, Є. Кочерін, М. Лапухін, В. Мессір, Б. Нідлз, Ч. Оуен, В. Подольський, М. Поукок, С. Стуков, В. Суйц, С. Татур, А. Тейлор, Д. Хан, Д. Харрінгтон, Д. Харрісон, П. Чіджі, А. Шеремет, У. Шеффер.

Критичне вивчення робіт названих авторів дало можливість поряд з відзначенням їх цінності виявити недостатність розв'язання теоретичних, методологічних та організаційних питань контролю й аналізу за досліджуваною проблематикою. Практично недослідженим у вітчизняній науці є питання диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання як об'єкта контролю та аналізу. Майже відсутні теоретичні обґрунтування та методологічні підходи до

організації цілісної системи внутрішнього контролю діяльності підприємств в умовах диверсифікації. Наукове вирішення проблеми забезпечення її ефективності в ринковому середовищі взагалі відсутнє. Зазначене спричинює втрату потенційних можливостей використання результатів контролю та аналізу для покращання практики управління диверсифікацією діяльності суб'єктів господарювання.

Виявлені проблеми та дослідження практики диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання зумовили необхідність обґрунтування теоретичних аспектів побудови контрольно-аналітичної системи. Здійснення функцій контролю диверсифікаційних процесів повинно забезпечуватися відповідною інтерпретацією його теоретичних засад, методології та організації. Для розробки та прийняття управлінських рішень у процесі диверсифікації необхідним є отримання даних за результатами як контролю, так і аналізу відповідно до потреб управління. Вирішення проблем контролю й аналізу процесу диверсифікації дозволяє знизити рівень ризиків, пов'язаних з нею, що в свою чергу зумовлює доцільність розробки системи оцінки ефективності її здійснення.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена нагальністю вирішення проблеми подальшого вдосконалення теорії, методології та організації контролю й аналізу господарської діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України за темою “Організація і методологія обліку, аналізу і аудиту господарської діяльності підприємств”, номер державної реєстрації 0104U009820, та плану науково-дослідних робіт Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, шифр роботи V.3-2007, номер державної реєстрації 0107U002982, керівником якої є здобувач. У межах виконання науково-дослідних робіт розроблено методики та запропоновано рекомендації стосовно використання результатів контролю та аналізу з метою прийняття управлінських рішень щодо диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання; запропоновано показник для визначення рівня диверсифікації; розроблено концепцію контрольно-аналітичної системи процесу диверсифікації та модель прийняття управлінських рішень в умовах диверсифікації діяльності за результатами контролю та аналізу.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексне вирішення проблем розвитку контролю та аналізу діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації шляхом розробки теоретичних положень і практичних рекомендацій.

Відповідно до мети поставлено такі завдання:

–розвинути теорію диверсифікації за результатами критичного аналізу її наукових концепцій з позицій керованості процесу;

–обґрунтувати необхідність дослідження процесу диверсифікації на мікроекономічному рівні як об'єкта контролю та аналізу;

–обґрунтувати теоретичні підходи до побудови організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання;

–розробити загальну концепцію контрольно-аналітичної системи диверсифікації та методіку формування її організаційної структури;

–запропонувати організацію інформаційного забезпечення контрольно-аналітичної системи на основі даних фінансового, управлінського та статистичного обліку;

–виявити теоретичні передумови внутрішнього контролю діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації;

–розвинути методологію внутрішнього контролю процесу диверсифікації операційної діяльності за етапами його здійснення;

–запропонувати положення щодо організації внутрішнього контролю диверсифікації діяльності;

–узагальнити теоретичні положення щодо здійснення аналізу діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації;

–удосконалити методологію аналізу процесу диверсифікації операційної діяльності за етапами його здійснення;

–надати рекомендації з організації аналізу диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання;

–визначити основні напрями регулювання ступеня ризику діяльності в умовах диверсифікації;

–запропонувати показники оцінки рівня та ефективності диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання;

–побудувати модель прийняття управлінських рішень в умовах диверсифікації діяльності за результатами її контролю та аналізу.

Об'єктом дослідження є система контролю та аналізу діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та організаційні засади контролю й аналізу диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є системний підхід до вивчення явищ і процесів господарської діяльності та функцій управління нею. Теоретичні положення, узагальнення й аргументація авторських висновків забезпечені використанням таких методів: наукового абстрагування – при побудові контрольно-аналітичної системи як складової системи управління диверсифікацією діяльності суб'єктів господарювання; логіко-гносеологічних – для

визначення та поглиблення тлумачення понять; статистичного – для дослідження динаміки стратегічного потенціалу суб'єктів господарювання та їх фінансового стану; порівняльного – для визначення рівня розвиненості національного законодавства у сфері регулювання процесу диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання. Дослідження діяльності підприємств проводилось із застосуванням методів аналізу і синтезу, абстрагування й конкретизації, індукції та дедукції, спостереження, порівняльних характеристик, економіко-статистичних. Історичний і логічний методи використано для дослідження проблем розвитку теоретичних уявлень стосовно диверсифікації, контролю та аналізу як функцій управління нею, контрольно-аналітичну систему диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання, що дозволило сформулювати нові гіпотези. Бібліографічний метод дослідження застосовано при вивченні особливостей розвитку системи контролю та аналізу; метод класифікації – для систематизації структур, моделей, ресурсів, ознак, середовища контролю та аналізу.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань економіки, фінансів, бухгалтерського обліку, аналізу, контролю, статистична інформація, законодавчі та нормативні документи.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у розв'язанні актуальної проблеми – розробки теоретичних, методологічних та організаційних положень щодо контролю та аналізу діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації.

До найсуттєвіших результатів, що характеризують наукову новизну дисертації, належать такі:

Вперше одержано:

–теоретико-методологічні засади диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання як інноваційного процесу, що є об'єктом контролю та аналізу, які стали підґрунтям для розробки загальної концепції її контрольно-аналітичної системи;

–методологічно-організаційні положення загальної концепції контрольно-аналітичної системи та формування її організаційної структури, що забезпечує досягнення цілей управління диверсифікацією діяльності суб'єктів господарювання з оптимізації фінансових результатів;

–методологічні підходи до здійснення аналізу, що дає можливість отримати показники для використання при розробці та прийнятті управлінських рішень щодо: визначення необхідності диверсифікації діяльності; вибору найефективнішого проекту, можливості здійснення та оцінки результатів диверсифікації за даними фінансової звітності із застосуванням розробленої комп'ютерної програми;

–концептуальну модель прийняття управлінських рішень при впровадженні проектів диверсифікації діяльності за результатами контролю та аналізу, що уможливорює врахування особливостей управління суб'єктом господарювання в умовах диверсифікації;

удосконалено:

–методологічні підходи до здійснення контролю за напрямками диверсифікації: зовнішнього (суб'єкта) та/або внутрішнього (діяльності) зростання, а також циклів операційної діяльності (постачання, виробництво, реалізація), що дає можливість урахувати зміни, які відбулися під час формування ринкових відносин між суб'єктами господарювання;

–теоретичні засади аналізу діяльності суб'єкта господарювання в умовах її диверсифікації шляхом встановлення його ролі в цих умовах, що забезпечує одержання аналітичних оцінок наявного стану та змін у ресурсах, процесах і результатах господарської діяльності суб'єкта господарювання для обґрунтування та прийняття управлінських рішень стосовно необхідності диверсифікації, вибору варіантів її проектів, можливості їх впровадження та отримання результатів за ними;

–організаційні положення стосовно системи внутрішнього контролю диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання, що покращує використання нормативного забезпечення, інформації, за проектами, даних фінансової, управлінської та статистичної звітності, сприяє оптимізації організаційної структури управління, шляхом розподілу повноважень та обов'язків персоналу, комплектування персоналу та впливає на оптимізацію витрат на здійснення контролю;

–організаційні положення щодо аналізу діяльності суб'єктів господарювання з позиції системного підходу, що забезпечує отримання аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень на всіх етапах диверсифікації.

дістало подальший розвиток:

–теоретичні засади створення структури організаційно-економічного механізму діяльності підприємства в умовах її диверсифікації, як об'єкта контролю та аналізу, що дає можливість застосовувати систему показників оцінки для визначення можливостей здійснення диверсифікації;

–теоретико-методологічні підходи до забезпечення контрольної-аналітичної системи диверсифікації інформацією, що дозволяє структурувати її для потреб управління при розробці та прийнятті управлінських рішень;

–теоретичні положення щодо передумов оптимізації внутрішнього контролю процесу диверсифікації, які уможливають його вдосконалення в частині визначення законності господарських операцій, їх економічної доцільності, повноти відображення в бухгалтерському обліку;

–теоретико-методологічні засади регулювання ступеня ризику в умовах диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання, що забезпечує своєчасне виявлення ризиків в результаті контролю та оцінювання за результатами аналізу, уможливує здійснення управління, направлено на мінімізацію їх наслідків в умовах диверсифікації діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретико-методичні розробки, що

містяться у дисертації, знайшли відображення у:

- визначенні засад організації внутрішнього контролю діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації;
- розробці методичного забезпечення контролю за діяльністю дочірніх підприємств і відокремлених структурних підрозділів при формуванні консолідованої звітності будівельних компаній з метою використання даних для цілей прийняття рішень щодо диверсифікації;
- пропозиціях з організації аналізу з використанням комп'ютерної програми за даними фінансової звітності з метою отримання показників для цілей прийняття рішень стосовно диверсифікації

та зареєстровані згідно з свідоцтвами авторського права №13990, №13392, №13394, №14334.

Практична спрямованість отриманих результатів та розробок підтверджується впровадженням на підприємствах: Казенному заводі порошкової металургії (довідка № 06-3233 від 25.09.2007 р.) в частині застосування контрольно-аналітичної системи; Державному підприємстві Міністерства оборони України “Одесавіаремсервіс” (довідка № КД-1066 від 15.11.2007 р.) в частині організації контрольно-аналітичної системи при диверсифікації діяльності та використання у практичній діяльності розробки щодо аналізу фінансової звітності; відкритому акціонерному товаристві “Мостобуд” (довідка № 22/ПР-5/232 від 04.11.2007 р.) в частині застосування розробок для будівельних компаній, а також Національній атомній енергогенеруючій компанії “Енергоатом” (довідка № 707/10 від 18.01.2008 р.), ПП “Автоексперт” (довідка № 03-06/07 від 05.07.2007 р.), Державному підприємстві “Готель “Спорт” (довідка № 79 від 07.03.2008 р.), Київському інституті судових експертиз Міністерства юстиції України (довідка № 773 від 27.12.2007 р.) у частині використання в практичній діяльності розробки з аналізу фінансової звітності.

Розробка з аналізу фінансових коефіцієнтів схвалена і рекомендована до практичного застосування при проведенні судово-економічних експертиз та експертних досліджень (рішення вченої ради Київського науково-дослідного інституту судових експертиз № 10 від 28.11.2007 р.).

Практичні рекомендації, що містяться в дисертації, запроваджено суб'єктами господарювання Міністерства промислової політики України в частині організації контрольно-аналітичної системи диверсифікації діяльності, здійснення контролю за циклами господарської діяльності підприємств (постачання – виробництво – реалізація) та аналізу їх фінансового стану для цілей диверсифікації (довідка № 01/5-1-500 від 24.04.2008 р.).

Положення дисертації впроваджені та застосовуються суб'єктами господарювання Міністерства регіонального розвитку та будівництва України в частині: організації внутрішнього контролю будівельних компаній; кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку та організації внутрішнього контролю; рекомендацій з складання консолідованої фінансової звітності будівельних організацій; рекомендацій щодо розробки Наказу про облікову політику (довідка №

5/11-203 від 24.04.2008 р.).

Окремі розробки дисертації використовуються у навчальному процесі Державної академії статистики, обліку та аудиту (протокол № 1 від 29.08.2005 р.), науково-дослідній діяльності Київського національного університету внутрішніх справ (акт від 10.04.2008 р.). Вони містяться в опублікованих навчальних посібниках “Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства” (рекомендований Міністерством освіти і науки України для вищих навчальних закладів, лист від 11.10.2006 р. № 1.4/18-Г-878) та “Внутрішній аудит” (рекомендований Міністерством освіти і науки України для вищих навчальних закладів, лист від 29.03.2006 р. № 14/18.2-801).

Частина із впроваджених здобувачем у навчальному процесі та науково-дослідній діяльності розробок здійснених у співавторстві зареєстровані як авторські права, свідоцтва № 11510 від 12.11.2004 р. №11511 від 12.11.2004 р. Окремих положень дисертації, стосовно управлінського обліку та аналізу фінансової звітності підприємств, використовуються відповідно до програми удосконалення професійних знань аудиторів, затвердженої Аудиторською палатою України рішенням № 189/7 від 24.04.2008 р. (довідка № 2-10 від 24.04.2008 р.).

Розробки та практичні рекомендації, надані за результатами дослідження повністю готові до використання.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею. Результати дослідження, що полягають у розробці теоретичних, методологічних та організаційних положень контролю й аналізу діяльності суб’єктів господарювання в умовах її диверсифікації, отримані особисто. У процесі дослідження використано окремі розробки, що здійснено у співавторстві. Особистий внесок автора в ці розробки зазначено у списку наукових праць. Надано рекомендації з організації контрольно-аналітичної системи, здійснення контролю та аналізу фінансового стану для цілей диверсифікації діяльності суб’єктів господарювання, використанні фінансової звітності як інформаційної бази для контролю та аналізу.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на 9-ти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції (м. Луганськ, 2002 р.); Міжнародній науково-практичній конференції (м. Київ, 27–28 січня 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції (м. Київ, 9 лютого 2005 р.); III, IV, V, VI наукових конференціях, присвячених пам’яті д.е.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України О.С. Бородкіна, (м. Київ, 11 березня 2005 р., 24 березня 2006 р., 23 березня 2007 р., 28 березня 2008 року, відповідно); Круглому столі до 15-річчя Європейського університету (м. Київ, 19 жовтня 2006 р.), Десятих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених-економістів-аграрників (м. Київ, 10–11 квітня 2008 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у наукових працях, у тому числі: 2

монографії – 55,49 друк. арк.; 26 статей у наукових фахових виданнях – 8,16 друк. арк., у тому числі належать особисто автору – 7,51; 3 статті в інших виданнях – 1,06 друк. арк., у тому числі належать особисто автору – 0,99; 7 розробок з отриманням авторських свідоцтв; 9 тез доповідей – 1,70 друк. арк., у тому числі належать особисто автору – 1,57; 3 навчальні посібники – 84,35 друк. арк., у тому числі належать особисто автору – 55,11.

Загальний обсяг публікацій за темою дисертації становить 185,67 друк. арк., з яких 133,94 належать особисто здобувачу. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг становить 374 сторінки друкованого тексту. Дисертація містить 19 таблиць, 34 рисунки, 21 додатки на 313 сторінках. Список використаних джерел містить 446 найменувань на 39 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, наведено дані про зв'язок обраного напрямку дослідження з темами та планами наукових установ, визначено мету і завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, відомості про апробацію результатів дисертації та публікації.

У першому розділі **“Диверсифікація діяльності суб'єктів господарювання: об'єкт контролю та аналізу”** досліджено теоретичні аспекти здійснення звичайної (операційної, фінансової та інвестиційної) діяльності суб'єктів господарювання в умовах диверсифікації.

Критичний аналіз дефініцій показав відсутність єдиного погляду на зміст досліджуваного поняття. За результатами вивчення наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених із досліджуваної проблематики диверсифікацію визначено як інноваційний процес розвитку господарюючого суб'єкта шляхом перерозподілу ресурсів, проникнення в інші галузі виробництва та на ринки нових товарів і послуг з метою оптимізації ризиків і прибутку. Безперервність диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання є однією з найсуттєвіших її характеристик.

Основною метою проведення диверсифікації є формування такої структури діяльності підприємства, що сприяє його збереженню та ефективному розвитку в конкурентному ринковому середовищі.

Шляхи створення, змін і припинення (ліквідації) діяльності суб'єктів господарювання України за 2001 та 2007 роки наведено на рис. 1.

Рис. 1. Шляхи створення, структурних змін та припинення діяльності суб'єктів господарювання України

Найбільша частка змін – майже дві третини – як у 2001 р., так і у 2007 р. припадає на створення нового підприємства, а також на зростання активів шляхом їх отримання, купівлі – відповідно, 12% та 20%. У практиці господарювання підприємств України диверсифікація тільки починає розвиватися і у зв'язку з цим потребує формування наукового підґрунтя для прийняття рішень стосовно підвищення ефективності діяльності.

У табл. 1 наведено дані щодо прибутковості (відношення прибутку до обсягу реалізації), яка характеризує ефективність діяльності суб'єктів господарювання України.

Таблиця 1

**Динаміка прибутковості суб'єктів господарювання України
за видами діяльності**

Види діяльності	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	Відхилення	
								2006 від 2001 р.	2007 від /2001 р.
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	0,31	-0,22	-0,10	0,51	0,55	0,35	0,13	+0,04	-0,18
Добувна промисловість	0,38	-0,13	-0,15	0,18	0,41	0,48	0,08	+0,11	-0,30
Обробна промисловість	0,46	-0,01	0,18	0,50	0,47	0,37	0,03	-0,09	-0,43
Виробництво електроенергії, газу та води	0,00	-0,43	-0,34	-0,31	0,01	0,53	0,01	+0,53	+0,01
Будівництво	0,38	-0,19	-0,13	0,06	0,03	0,08	0,01	-0,30	-0,37
Оптова та роздрібна торгівля	0,45	0,75	-0,11	0,50	0,51	0,26	0,13	-0,19	-0,32
Готелі та ресторани	-0,14	-0,18	-0,18	-0,08	0,01	-0,11	-0,01	+0,04	+0,13
Транспорт	0,30	0,26	0,26	0,27	0,32	0,21	0,03	-0,09	-0,27
Фінансова діяльність	4,54	2,02	3,01	11,94	7,90	5,89	0,07	+1,36	-4,47

Сформовано за даними Держкомстату України

Зниження прибутковості суб'єктів господарювання у 2006 – 2007 рр. порівняно з 2001 р. відбувалося за видами діяльності у: будівництві – на 0,30 та 0,37; оптовій і роздрібній торгівлі – на 0,19 та 0,32; обробній промисловості – на 0,09 та 0,43; транспорті – на 0,09 та 0,27. Зростання прибутковості суб'єктів господарювання, які здійснюють фінансову діяльність, у 2006 році порівняно з 2001 роком відбулося на 1,36 пункта при падінні її у зазначених вище суб'єктів

господарювання на 4,47 пункти та при незначному зростанні у суб'єктів господарювання, що займаються сільським господарством (0,04). Такі тенденції зниження ефективності посилюють необхідність здійснення диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання.

Соціально-економічний ефект диверсифікації пропонується оцінювати за зміною прибутковості, виходячи з фінансового стану підприємств до та після впровадження проектів диверсифікації. Ці проекти визнаються успішними за умов досягнення цілей суб'єктів господарювання по їх збереженню та розвитку.

За результатами аналізу статистичних даних та наукових гіпотез визначено основні групи мотивів диверсифікації діяльності підприємств. До них належать:

- макроекономічні мотиви, пов'язані зі станом і тенденціями розвитку світової та національної економіки, а також зі змінами споживчого попиту на товари і послуги;
- законодавчі мотиви, зумовлені впливом антимонопольного, податкового та митного законодавства;
- внутрішньогалузеві мотиви, спричинені змінами темпів зростання галузі та рівня внутрішньогалузевої конкуренції;
- внутрішньофірмові мотиви, що у свою чергу поділяються на техніко-технологічні, економічні, фінансові, соціальні, стратегічні.

Зміна мети суб'єктів господарювання від отримання прибутку на збереження та розвиток зумовлювала динаміку мотивів диверсифікації їх діяльності.

Процес диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання запропоновано структурувати за етапами:

- 1) визначення системи економічних інтересів суб'єкта господарювання, що пов'язані з диверсифікацією;
- 2) дослідження особливостей товарів (робіт, послуг) отримуваних у результаті реалізації проектів диверсифікації;
- 3) виявлення ринкових факторів, що впливають на ефективність диверсифікації;
- 4) визначення економічної ефективності або соціального ефекту від реалізації проектів диверсифікації;

Побудова стратегій розвитку суб'єктів господарювання передбачає розробку методики отримання, обробки та подання інформації, пов'язаної з освоєнням нових технологій, видів і напрямів діяльності, продукції, ринків, а також виявлення закономірностей мотивації диверсифікації діяльності за видами.

Формування процесу диверсифікації проводиться шляхом обрання суб'єктами господарювання нових напрямів, що забезпечують довгострокову перспективу розвитку у кількох галузях. Ефективність обраних напрямів визначають шляхом вивчення впливу диверсифікації на

оптимізацію витрат і прибутків за цими напрямками.

Диверсифікація діяльності суб'єктів господарювання як об'єкт контролю та аналізу в роботі представлена у формі моделі (рис. 2). Її каркас складають об'єкти, суб'єкти, методологічне та інформаційне забезпечення.

Модель диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання містить методичні прийоми на стадіях проектування, впровадження та отримання результатів. Вона охоплює сукупність засобів впливу, що використовуються у визначеній послідовності формування та реалізації проектів диверсифікації й оцінки досягнення цілей їх впровадження. Процеси розробки, реалізації проектів диверсифікації та отримання результатів за ними своєю суттю є об'єктами контролю та аналізу.

Пропонована модель сприяє прийняттю рішень щодо необхідності, можливості та доцільності диверсифікації діяльності, вибору напрямів подальшого розвитку суб'єкта господарювання. Недосягнення очікуваних результатів від розробки проектів диверсифікації пов'язано з відсутністю інструментів формування таких проектів та їх зв'язку з цілями підприємств.

Основною метою контролю та аналізу при започаткуванні диверсифікації діяльності є забезпечення ефективності, доцільності та законності використання інвестиційних, матеріальних, трудових та інших ресурсів відповідно до їх цільової спрямованості. Функції планування, обліку, контролю, аналізу та регулювання становлять замкнений цикл у процесі управління процесом диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання. З огляду на зазначене при розробці та впровадженні диверсифікації здійснюється контроль обґрунтованості планування, організації диверсифікації діяльності та параметрів її реалізації, а також відповідності фактичного виконання робіт плановим обсягам з аналізом причин виявлених відхилень.

Здійснення диверсифікації діяльності підприємства забезпечує організаційно-економічний механізм. У дисертації наведено теоретичні засади створення організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності підприємства як сукупності взаємопов'язаних елементів. Управління ними здійснює визначений за проектом диверсифікації діяльності орган, що забезпечує взаємодію та координацію підсистем підприємства. Механізм охоплює мету підприємства, критерії досягнення цілей, фактори зовнішнього і внутрішнього середовища, методи впливу на ці фактори, спрямовані на досягнення поставлених цілей. Запропонована структура організаційно-економічного механізму діяльності підприємства в умовах її диверсифікації як об'єкта контролю та аналізу. Сформований за пропонованою структурою організаційно-економічний механізм диверсифікації діяльності підприємства, забезпечує отримання соціально-економічного ефекту у процесі диверсифікації суб'єктів господарювання.

Рис. 2. Модель диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання як об'єкта контролю та аналізу

У другому розділі “Контрольно-аналітичні системи диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання: методологія, організація та інформаційне забезпечення” сформульовано проблеми методології та організації контрольно-аналітичної системи та показано шляхи їх вирішення, розглянуто питання забезпечення суб'єктів контролю та аналізу диверсифікації діяльності релевантною інформацією.

Результати дослідження практики ефективності керування на вітчизняних підприємствах (табл. 2) показують, що формування системи управління диверсифікацією здійснюється на основі вдосконалення існуючих і створення нових підходів до аналізу, прогнозування й планування інноваційних заходів.

Таблиця 2

Основні показники, що характеризують ефективність керування диверсифікацією діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання

Суб'єкт господарювання	Результат операційної діяльності, тис. грн.			Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), у зівставних умовах, тис. грн.		
	2006 р.	2007 р.	абсолютне відхилення	2006 р.	2007 р.	абсолютне відхилення
Казенний завод порошкової металургії, Київська обл.	- 2659,0	- 2471,0	+188,0	45376,0	57759,0	+12 383
Державне підприємство Міністерства оборони України “Одесавіаремсервіс”	13672,5	15815,1	+2141,6	46603,7	53222,2	+6618,5

За даними звітності підприємств

Реалізація проектів диверсифікації засвідчує тенденцію до підвищення ефективності управління процесом диверсифікації діяльності досліджуваних підприємств. Це зумовлено зокрема впровадженням запропонованої методології формування контрольно-аналітичної системи та здійснення контролю й аналізу диверсифікації діяльності підприємств.

Контрольно-аналітичні системи диверсифікації діяльності підприємств забезпечують управління за сукупністю функцій оперативного, тактичного і стратегічного рівнів: планування, обліку, контролю, аналізу та підготовки проектів управлінських рішень для регулювання й експлуатації організаційної та економічної підсистем на підприємстві у процесі диверсифікації їх

діяльності. Підвищення ефективності управління набуває значущості в умовах обмеженості фінансових та матеріальних ресурсів, коли перед суб'єктами господарювання постає проблема вибору найбільш ефективного проекту у межах таких ресурсів.

Контрольно-аналітична система диверсифікації діяльності базується на використанні теоретико-прикладних методик планування, обліку, контролю та аналізу, зворотних зв'язків, що уможливорює підвищення якості регулюючих рішень як при формуванні проектів диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання, так і при їх реалізації (рис. 3).

Контрольно-аналітична система диверсифікації пов'язана з цілями суб'єкта господарювання. Вона забезпечує здійснення контролю й аналізу, надає можливість розробки і прийняття управлінських рішень на етапах диверсифікації діяльності з виконання завдань, що стоять перед підприємствами, а також формування релевантної вихідної інформації відповідно до визначених проектами диверсифікації цілей та завдань.

Рис. 3. Контрольно-аналітична система диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання

На рис. 4 наведено розроблену здобувачем загальну концепцію контрольно-аналітичної системи диверсифікації діяльності підприємства.

Контрольно-аналітична система диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання охоплює цілі, суб'єкти, функції, об'єкти, моделі, рівні, інструментарій, показники, які формують її концепцію.

Організаційну структуру контрольно-аналітичної системи, сформована за пропонованою здобувачем методикою, утворюють окремі виконавці та об'єднані в групи працівники, які виконують обов'язки та використовують права для вирішення завдань диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання.

Формування контрольно-аналітичної системи диверсифікації діяльності підприємств здійснюється згідно з методологією, що включає такі методи: аналогій, експертно-аналітичний, структуризації цілей, організаційного моделювання. Застосування цих методів забезпечує формулювання цілей і завдань, визначення складу і місця підрозділів, обсягів їх ресурсного забезпечення (включаючи чисельність працюючих), розробку регламентуючих процедур, документів, положень, які закріплюють і регулюють форми, методи, процеси, що здійснюються контрольно-аналітичною системою.

Практичне використання викладених концептуальних положень на Казенному заводі порошкової металургії та Державному підприємстві Міністерства оборони України "Одесавіаремсервіс" дозволило виявити зв'язок між витраченими ресурсами та отриманими

результатами при впровадженні проектів диверсифікації діяльності та оцінити рівень впливу контрольно-аналітичної системи на оптимізацію витрат і результатів.

Рис. 4. Концепція контрольно-аналітичної системи диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання

Прийняття рішень щодо диверсифікації діяльності передбачає отримання релевантної інформації стосовно формування необхідних для цього активів (технології; устаткування; вхідних матеріалів; персоналу; фінансових та інших ресурсів). Зіставлення інформації щодо потреби в ресурсах з їх наявною базою має здійснюватися з урахуванням можливості залучення додаткових ресурсів або обміну одних ресурсів на інші. При збиранні та обробці вищезазначеної інформації мають виконуватися вимоги щодо отримання доступної, своєчасної та достовірної інформації з використанням запропонованої методики. Це забезпечується інформаційною підсистемою, в якій відбувається перебіг процесів збирання, перевірки, обробки, подання та зберігання інформації.

З використанням результатів проведеного дослідження наукових джерел та з'ясування існуючих потреб в інформації при організації управління диверсифікацією відповідно до визначених прав та обов'язків для досліджуваних підприємств розроблена схема інформаційних потоків. Апробована та впроваджена схема дозволяє структурувати інформаційні потоки, що забезпечує надходження, обробку та направлення для подальшого використання в організаційній структурі управління лише релевантної інформації.

Створення інформаційних потоків передбачає дотримання Міжнародних стандартів фінансової звітності та бухгалтерського обліку, де визначено, що інформація про різні види продукції та послуги суб'єкта господарювання є важливою для оцінки ризиків і прибутковості (МСБО 14 "Звітна інформація за сегментами"). У сфері формування інформаційних ресурсів контрольно-аналітичної системи диверсифікації забезпечується дотримання норм чинного законодавства, що регулює національну систему бухгалтерського обліку. З урахуванням положень Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" і праць попередників, управлінський облік для цілей формування інформації в роботі визначено як процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою суб'єктів господарювання для планування, оцінки та внутрішнього контролю організації процесу диверсифікації діяльності з метою забезпечення підзвітного використання активів (ресурсів).

Щодо створення інформації для контрольно-аналітичної системи запропоновано використання даних бухгалтерського обліку для управління диверсифікацією:

діяльності (внутрішнє зростання) – відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, які відображають порядок відображення в обліку й звітності господарських операцій, визначених проектом;

суб'єкта господарювання (зовнішнє зростання підприємства) відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 “Об'єднання підприємств” та Міжнародного стандарту фінансової звітності 3 “Об'єднання бізнесу”.

Інформаційне забезпечення контрольної-аналітичної системи передбачає використання автоматизованих засобів обробки інформації, що дозволяє її отримувати та своєчасно формувати для здійснення функцій у процесі диверсифікації.

У третьому розділі **“Контроль в системі управління диверсифікацією діяльності суб'єктів господарювання: теорія, методологія та організація”** з управлінських позицій критично розглянуто теоретичні, методологічні та організаційні концепції контролю диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання.

Контроль диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання є елементом системи управління, покликаним забезпечувати відстежування процесів диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання. Однак існуючий інструментарій контролю не відповідає вимогам диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання. Частина зазначеного інструментарію потребує удосконалення.

Концептуальною основою дослідження є системний підхід, згідно з положеннями до взаємопов'язаних елементів системи контролю на всіх етапах диверсифікації діяльності належать: суб'єкт – контрольні дії – об'єкт. Проведення контрольних дій у процесі диверсифікації забезпечується завдяки дотриманню принципу компаративності. Він передбачає зіставлення (порівняння) якісних та кількісних показників, одні з яких визначено як норма контролю.

За результатами узагальнення концепції внутрішнього контролю сформовано перелік принципів його здійснення при впровадженні проектів диверсифікації у такому значенні:

–попроцесного підходу до дослідження змін у господарських операціях, які здійснюються відповідно до проектів диверсифікації з використанням інформаційних технологій;

–єдності контролю при здійсненні інших функцій контрольної-аналітичної системи (планування, облік, аналіз, регулювання) у процесі впровадження проектів диверсифікації;

–відповідальності суб'єктів внутрішнього контролю за контрольні дії та результат досягнення запланованих показників за окремими етапами впровадження проекту диверсифікації;

–зорієнтованості внутрішнього контролю на кінцевий результат, очікуваний від впровадження проекту диверсифікації, чим визначається доцільність контрольних дій та їх спрямованість на майбутнє;

–концептуальності внутрішнього контролю щодо охоплення всіх функцій контрольно-аналітичної системи.

Критичний аналіз наукових гіпотез, викладених у фаховій літературі, надав можливість запропонувати наступну послідовність контрольних дій при впровадженні проектів диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання:

формування даних про фактичний стан чи дії об'єктів контролю (активів, пасивів, процесів, виконання завдань центрами відповідальності);

зіставлення сформованих фактичних даних з визначеними проектами диверсифікації, що базуються на застосуванні планових або нормативних показників, які виражають цільові орієнтири та обмежуючі параметри;

з'ясування наявності та/або відсутності відхилень фактичних значень від норм контролю, визначених проектами диверсифікації;

оцінювання рівнів допустимості відхилень та їх впливу на впровадження проектів диверсифікації;

виявлення причин відхилень сформованих фактичних даних від норм визначених проектами диверсифікації.

Виявлення та якісне оцінювання відхилень залежить від суб'єкта контролю в частині його можливостей стосовно:

– знань та уявлень про господарські операції, які здійснюються у процесі диверсифікації діяльності;

– умінь порівнювати фактичні дані з визначеними проектами диверсифікації, а також визначати відхилення;

– встановлення залежностей між контрольними відхиленнями окремих складових впровадження проектів диверсифікації та їх впливу на досягнення кінцевих результатів за цими проектами.

У дисертації сформовано типологію передумов, що надають можливість на їх основі удосконалювати й оптимізувати організацію та функціонування системи внутрішнього контролю диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання (рис. 5).

Рис. 5. Типологія передумов оптимізації внутрішнього контролю диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання

Ця типологія є підставою подальшого удосконалення методології внутрішнього контролю диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання за його складовими.

У роботі обґрунтовано, що універсальною класифікацією внутрішнього контролю за

формами є така: контроль, здійснюваний на рівні суб'єкта господарювання у вигляді інвентаризацій, перевірок за тематичними напрямками проекту диверсифікації, експертиз, ревізій, внутрішнього аудиту; контроль, здійснюваний на рівні центрів відповідальності суб'єкта господарювання у вигляді спостереження, нагляду, локальних контрольних перевірок, контролю дій персоналу, інших форм контролю; контроль, здійснюваний в інтегрованому вигляді його різновидів як на рівні суб'єкта господарювання, так і на рівні центрів відповідальності суб'єкта господарювання.

Дослідження наукових концепцій стосовно моделей контролю дозволило запропонувати уніфіковану класифікаційну модель внутрішнього контролю диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання за формами його організації для застосування при диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання. (рис. 6).

Рис. 6. Модель внутрішнього контролю диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання

Наведена на рис. 6 модель забезпечує розмежування прав та обов'язків персоналу та структуризацію контрольних дій за рівнями управління процесом диверсифікації.

Розвиток методології внутрішнього контролю створює основу запропонованих здобувачем прикладних методик, які враховують специфіку обраного проекту диверсифікації (зовнішнє або внутрішнє зростання), забезпечують його здійснення за циклами операційної діяльності (постачання, виробництво, реалізація) та її ефективність.

Формування системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання здійснюється з урахуванням і використанням інформації: нормативного забезпечення, організаційної структури управління, розподілу повноважень та обов'язків між ініціаторами та виконавцями, практики формування персоналу, фінансової, управлінської та статистичної звітності.

Пропоновані розробки теоретичного, методологічного та організаційного характеру уможливають підвищення ефективності здійснення контролю процесу диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання.

У четвертому розділі “**Аналіз в системі управління диверсифікацією діяльності суб'єктів господарювання: теорія, методологія та організація**” розглянуто формування, використання та вдосконалення теорії, методології та організації аналізу діяльності суб'єктів господарювання.

Недосконалість існуючих методик, інструментарію та організації аналізу проявляється насамперед у неврахуванні їх зв'язку з диверсифікацією. Виявлено організаційно-методичні недоліки аналітичної роботи у діяльності суб'єктів господарювання (ДП Міністерства оборони

України “Одесавіаремсервіс” та ВАТ “Квазар” (м. Київ) та недостатню її ефективність (Казенний завод порошкової металургії (Київська обл.) та ДП “Поліграфкомбінат “Україна” (м. Київ)). Існуючі положення теорії, методології та організації є недостатніми для здійснення аналізу діяльності суб’єктів господарювання в умовах її диверсифікації.

Сутність аналізу в умовах диверсифікації діяльності полягає в дослідженні наявного стану та змін у ресурсах, процесах і результатах діяльності суб’єктів господарювання з метою отримання інформації для обґрунтування та прийняття управлінських рішень щодо необхідності диверсифікації, вибору варіантів її проектів, можливості їх впровадження та досягнення цілей реалізації цих проектів. Цілі та завдання аналізу диверсифікації діяльності суб’єктів господарювання полягають в аналітичній оцінці результатів контролю, з’ясуванні впливу відхилень від запланованих характеристик на перебіг диверсифікації, а також формування відповідних висновків для розробки варіантів управлінських рішень і їх прийняття.

Здобувачем запропоновано до застосування комп’ютерну програму, розроблену у співавторстві, для визначення показників ефективності за методикою проведення горизонтального та вертикального аналізу та *R*-аналізу (фінансових коефіцієнтів) діяльності в умовах диверсифікації, що базується на використанні інформації фінансової звітності підприємства. В табл. 3 наведено аналітичну інформацію, отриману за результатами проведення факторного аналізу при апробації та впровадженні комп’ютерної програми на Казенному заводі порошкової металургії.

Таблиця 3

Факторний аналіз стійкості економічного зростання Казенного заводу порошкової металургії за 2006 –2007 рр.

№ з/п	Показники	Умовні позначення	2006 р.	2007 р.	Відхилення	
					абсолютне	відносне, %
1	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	P^r	-3 633	-2 150	1 483	-40,8
2	Дивіденди, тис. грн.	D	0	0	0	-
3	Прибуток, спрямований на розвиток підприємства, тис. грн. (п.1 - п.2)	P^{id}	-3 633	-2 150	1 483	-40,8
4	Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без ПДВ, тис. грн.	Q^P	45 376	57 759	12 383	27,3
5	Середньорічна сума всіх засобів підприємства, тис. грн.	CB	55 175	53 547	-1 628	-3,0
6	Середньорічна сума власних засобів, тис. грн.	MC	40 157	37 527	-2 631	-6,6
7	Середньорічна сума оборотних засобів, тис. грн.	E^{tm}	15 279	14 202	-1 077	-7,0

8	Середньорічна сума власних оборотних засобів, тис. грн.	E^c	263	-1 815	-2 078	-789,9
9	Середньорічна сума короткострокових зобов'язань, тис. грн.	E^{STL}	14 591	15 532	942	6,5
10	<i>Коефіцієнт, що характеризує частку реінвестованого у виробництво прибутку (п.3 : п.1)</i>	K^{id}	1,000	1,000	0,000	0,0
11	<i>Рентабельність (прибутковість) реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), % (п.1: п.4)·100%</i>	K^Q	-8,006	-3,722	4,284	-53,5
12	<i>Коефіцієнт оборотності власних оборотних коштів, разів (п.4 : п.8)</i>	K_{Tr}	172,532	-31,832	-204,364	-118,4
13	<i>Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами (п.8 : п.7)</i>	K_{LTr}	0,017	-0,128	-0,145	-842,2
14	<i>Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) (п.7 : п.9)</i>	K_{CL}	1,047	0,914	-0,133	-12,7
15	<i>Коефіцієнт, що характеризує частку короткострокових зобов'язань у капіталі підприємства (п.9 : п.5)</i>	K_{STL}	0,264	0,290	0,026	9,7
16	<i>Коефіцієнт фінансової залежності (п.5 : п.6)</i>	K^{FD}	1,374	1,427	0,053	3,9
17	<i>Коефіцієнт стійкості економічного зростання, % (п.3 : п.6)·100%</i>	K_{seg}	-9,05	-5,73	3,32	-36,7

Дані табл. 3 свідчать, що коефіцієнт стійкості економічного зростання збільшився у 2007 р. порівняно з 2006 на 3,32 відсоткових пункти і склав $-5,73$ %. Зазначене підтверджує стабільніший фінансовий стан заводу після впровадження проекту диверсифікації.

Обчислені за розробленою методикою коефіцієнти дають можливість з достатнім ступенем достовірності оцінити в ширшому спектрі показників фінансовий стан суб'єкта господарювання. Це дозволяє встановити нагальність потреби диверсифікації або оцінити реальні досягнення на кожному з її етапів.

Рекомендації з застосування запропонованих методик і використання результатів аналізу для прийняття рішень керівництвом підприємств щодо диверсифікації діяльності уможливають:

- застосовувати результати аналізу відповідності розміру статутного капіталу вартості чистих активів господарських товариств для цілей прийняття рішення щодо диверсифікації діяльності;
- використовувати результати аналізу фінансових коефіцієнтів (R-аналізу) із застосуванням розробленої комп'ютерної програми для прийняття рішення щодо процесу диверсифікації діяльності та оцінки досягнення цілей за етапами проекту диверсифікації.

Запропоновано напрями застосування методів аналізу в системі управління диверсифікацією діяльності суб'єктів господарювання:

аналіз економічних показників для визначення потреби у диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання;

аналіз ефективності проектів диверсифікації діяльності для оцінки та вибору найбільш ефективного;

аналіз складових “стратегічного потенціалу” суб'єкта господарювання для цілей впровадження проекту диверсифікації діяльності;

аналіз результатів отриманих від впровадження проекту диверсифікації діяльності.

За результатами проведеного згідно з запропонованою методологією аналізу складових стратегічного потенціалу Казенного заводу порошкової металургії сформована інформація для прийняття управлінських рішень щодо визначення можливості впровадження проектів диверсифікації діяльності, а також внесення до проекту переліку заходів з покращання наявного потенціалу. Враховано, що формування даних для проведення аналізу відбувається за єдиною національною методологією бухгалтерського обліку з урахуванням галузевої особливостей підприємств. За методом аналогій запропонована методика аналізу складових стратегічного потенціалу доцільна для застосування суб'єктами господарювання інших галузей економіки України.

Існуючі підходи до проектування організації аналізу мають дискретний характер. Вони не враховують, що аналіз повинен забезпечувати комплексну безперервну діагностику процесів, які відбуваються на підприємстві, включаючи диверсифікацію, моніторинг оціночних показників з використанням інформаційного банку даних, накопичених раніше.

Одним із шляхів вирішення проблеми отримання аналітичної інформації стосовно диверсифікації діяльності є організація аналізу з урахуванням вимог системного підходу. Її ефективність визначається за результатами зростання обсягів та ефективності діяльності суб'єкта господарювання, досягнутих завдяки диверсифікації.

Для стратегічного аналізу на досліджених підприємствах відсутні необхідні передумови, а саме:

- методологічне забезпечення;
- розвинута інформаційна база;
- кваліфіковані кадри;
- підрозділ, що комплексно займається розробкою та впровадженням стратегій диверсифікації.

Тому здійснення аналізу пропонується забезпечувати шляхом або розміщення замовлення на проведення аналітичної роботи в аудиторській компанії чи спеціалізованій консалтинговій фірмі,

або створення власної аналітичної служби на підприємстві.

У п'ятому розділі **“Ефективність диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання: контроль, аналіз, управлінські рішення”** досліджено ризики, що виникають у процесі диверсифікації діяльності, оцінювання її результатів та використання даних контролю й аналізу для розробки і прийняття управлінських рішень.

У ринкових умовах господарювання аналіз ризиків при диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання повинен зайняти ключове місце у загальній системі аналізу та контролю звичайної діяльності підприємства. Критичний розгляд наукових концепцій стосовно методів і заходів впливу на ризики та практики управління ризиками на підприємствах дав змогу сформуванню основних напрямів регулювання ступеня ризику (унікнення, вирівнювання, збереження, зменшення та передача ризику), виявленого при здійсненні контролю та оціненого за результатами аналізу. Це уможливило управління ризиками в умовах диверсифікації діяльності, спрямованого на мінімізацію наслідків.

Залежно від виду ризику диверсифікацію запропоновано поділяти на: диверсифікацію фінансового ризику; диверсифікацію виробничого ризику; диверсифікацію комерційного ризику; диверсифікацію валютного ризику.

У межах виконання функцій контролю та аналізу стосовно ризиків господарської діяльності, контроль-аналітичні системи диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання повинні розв'язувати завдання, виконання яких неможливе без достовірної, своєчасної інформації, а саме:

профілактика виникнення ризиків;

оптимізація фінансового результату при виникненні ризиків в результаті управління ними.

Основна мета аналізу та контролю ризиків диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання – це зменшення або ліквідація можливих втрат від ризику. Контроль передбачає перевірку організації заходів зі зменшення ступеня ризику. За даними аналізу результативності запроваджених заходів оцінюється ефективність дій та розробка проектів управлінських рішень.

Наявність необхідним чином структурованої інформації щодо ризиків в умовах диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання є основою для розробки ефективних заходів управління ними. Існуючі методи дозволяють отримати інформацію, яка характеризує лише окремі ризики. Для вирішення задачі виявлення та оцінювання ризиків доцільно використовувати комплекс методів.

До основних методів аналізу ризику в умовах диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання належать: імовірнісний; статистичний; ймовірнісно-статистичний; аналіз ризику можливих збитків; експертний; аналітичний; імітаційного моделювання тощо.

Існуюча методологія оцінки ефективності діяльності суб'єктів господарювання не передбачає можливості визначення ефективності її диверсифікації у зв'язку з відсутністю необхідного інструментарію. Комплексний аналіз зарубіжних методик дозволив зробити висновок, що диверсифікація проводиться залежно від поставлених цілей і завдань, тому досі не існувало єдиної методики дослідження й оцінки її ефективності. Кількісна оцінка результатів диверсифікації операційної діяльності, прийнятна для застосування на вітчизняних підприємствах, взагалі відсутня.

За результатами аналізу виявлено, що при діяльності ПП "Агронафтосервіс-СТ" (м. Кіровоград), Державному підприємстві "Поліграфкомбінат "Україна" (м. Київ), Відкритому акціонерному товаристві "Квазар" (м. Київ), в тому числі при її диверсифікації у ТОВ "Лавікон" і ТОВ "Далбі" (м. Київ), Казенному заводі порошкової металургії (м. Бровари), ДП МОУ "Одесавіаремсервіс" (м. Одеса) не визначається ступінь її ефективності та не оцінюються ризики. Результати аналізу даних щодо стабільності операційної, фінансової та інвестиційної діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання, в тому числі досягнутої в результаті впровадження проектів диверсифікації у 2006 р., наведено у табл. 4.

Таблиця 4.

Фінансовий результат досліджуваних суб'єктів господарювання, тис. грн.

Назва суб'єктів господарювання	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	Абсолютне відхилення даних (2007р-2003р)
Державне підприємство "Поліграфкомбінат "Україна" м. Київ	12745	13857	15749,4	23694,8	51954,8	+39209,8
Казенний завод порошкової металургії, Київська обл.	-129,7	-1745,6	-2453,0	-3633,0	-2150,0	-2020,3
Відкрите акціонерне товариство "Квазар"	242,1	287,2	448,6	697,8	11178,2	+10936,1
Державне підприємство Міністерства оборони України "Одесавіаремсервіс", м. Одеса	346,4	-1243,7	-1879,1	-2293,8	1668,3	+1321,9

Впровадження проектів диверсифікації діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання у 2006 р., вказує на покращання результатів господарювання. Так, на підприємствах, які отримували прибуток і до впровадження проекту диверсифікації, – ДП “Поліграфкомбінат “Україна” та ВАТ “Квazar” – у 2007 р. спостерігалось значне зростання прибутку, відповідно на 119,3 % та 1501,9 %, що підтверджує ефективність цих проектів. Збиткове до 2006 р. підприємство – ДП “Одесавіаремсервіс” – у 2007 р. отримало чистий прибуток у розмірі 1321,9 тис. грн. Результати господарювання Казенного заводу порошкової металургії також покращилися після диверсифікації діяльності, про що свідчить зменшення розміру збитку у 2007 р. у порівнянні з 2006 р. на 1483,0 тис. грн.

Фінансовий результат віддзеркалює ефективність впровадження проектів диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання. Водночас дослідження практики показує, що сама диверсифікація діяльності суб'єктів господарювання є досить ризикованою, чим і зумовлюється потреба у оцінюванні стратегій їх діяльності.

Стратегічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання запропоновано починати з оцінки поточної стратегії та внесення коректувань в майбутню стратегію. Для визначення рівня диверсифікації здобувачем рекомендується до застосування показник K_d :

$$(1)$$

де $S_{w,i}$ – питома вага i -го виду продукції (виду діяльності, товару, роботи, послуги) у загальній сумі реалізації, %; i – порядковий номер окремого виду продукції (виду діяльності, товару, роботи, послуги) залежно від питомої ваги в ранжованому ряді, $i = \overline{1, n}$; n – загальна кількість видів продукції (видів діяльності, товарів, робіт, послуг) в ранжованому ряді; значення $K_{d,i}$ починається від 1.

Розрахунок показника на державному підприємстві “Одесавіаремсервіс” дав його значення 9 ($31 \cdot (2 \cdot 15 - 1) : 100$), у 2006 році та 7 – 2007 році ($23 \cdot (2 \cdot 16 - 1) : 100$), що характеризує зростання рівня диверсифікації діяльності.

Запропонований показник – індекс прибутковості – як критерій оцінки й ухвалення рішення про диверсифікацію, визначає, що проект економічно ефективний, якщо його значення перевищує одиницю. Показник внутрішньої прибутковості характеризує її рівень за конкретним проектом диверсифікації порівняно з дисконтною ставкою за депозитними вкладками стабільно працюючих банків.

Оцінку ефективності внеску власника запропоновано здійснювати з допомогою показника рентабельності власного капіталу (як відношення прибутку до розміру внеску

власника) який рекомендовано доповнювати показником розрахунку рентабельності власного капіталу по грошовому потоку.

При дослідженні ефективності проекту диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання за показниками фінансового аналізу доцільним є використання їх е за попередні роки і прогнозних. Такий підхід дає можливість на підставі вивчення поточної звітності про рух грошових коштів передбачити негативні наслідки дій, що можуть виникнути у діяльності, однак які не виникають при ефективному управлінні диверсифікацією діяльності підприємства.

Для оцінювання економічної ефективності процесу диверсифікації багатоаспектному вимірі пропонується застосовувати інтегральний економічний ефект (E_e), що визначається формулою:

(2)

де Q_t і V_t – вартісна оцінка відповідно результатів і витрат при реалізації проекту диверсифікації за весь період $(t = \overline{1, \tau})$, що охоплює стани його розробки, впровадження та використання отриманих результатів.

Застосування наведеного показника дозволить оцінювати ефективність проектів диверсифікації у минулому, поточному та майбутньому періодах.

Призначенням контрольно-аналітичної системи є розробка рекомендацій та підтримка управлінських рішень щодо діяльності суб'єктів господарювання в умовах диверсифікації. Прийняття таких рішень за результатами контролю та аналізу як складових системи управління зі зворотним зв'язком пропонується розглядати як циклічний процес, що складається з трьох послідовних етапів:

- I. Діагностування (усвідомлення) наявності проблеми.
- II. Моделювання або коригування постановки задачі прийняття рішень.
- III. Вирішення проблеми та перехід до етапу I.

Необхідною умовою ефективної диверсифікації діяльності є забезпечення виконання функцій управління досягнення цілей підприємства з впливом на виробничі, інвестиційні, фінансові та інші процеси.

Розглянутий підхід до формування управлінських рішень щодо диверсифікації діяльності за результатами контролю та аналізу передбачає наявність таких процедур: – констатації та аналізу ситуації; – трансформації цілей у засоби їх досягнення; – формування та вибору управлінського рішення. На рис. 7 наведено модель процесу прийняття та реалізації рішення в

умовах диверсифікації діяльності за результатами контролю та аналізу.

Модель передбачає етапи, послідовне застосування яких дозволить оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання та приймати ефективні управлінські рішення в умовах диверсифікації його діяльності. Прийняття рішень в межах контрольно-аналітичної системи має особливості як організаційного, так і методологічного характеру. Специфіка процесу прийняття рішень щодо диверсифікації діяльності за результатами контролю та аналізу зумовлена тим, що ці рішення за своїм змістом є регулюючими.

Застосування запропонованої моделі забезпечує підвищення ефективності управління діяльністю підприємства в умовах її диверсифікації, що позитивно вплине на результати операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, які є кінцевою метою господарювання.

Висновки

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення актуальної наукової проблеми, що виявляється в розробці та обґрунтуванні теорії, методології та організації контролю й аналізу діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації.

Основні висновки теоретичного, методологічного та організаційного характеру зводяться до такого:

1. Сутність диверсифікації суб'єкта господарювання визначається необхідністю формування його структури (зовнішнє зростання) та/або структури його діяльності (внутрішнє зростання), що забезпечує збереження підприємства та його подальший розвиток. Економічний зміст диверсифікації полягає в оптимізації ризиків та результатів діяльності.

Основними групами мотивів, що зумовлюють необхідність диверсифікації операційної, фінансової та інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання, є законодавчі, макроекономічні, внутрішньогалузеві та внутрішньофірмові. Остання група мотивів у свою чергу поділяється на техніко-технологічні, економічні, фінансові, соціальні та стратегічні. Запропонована модель диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання спрямована на запровадження процесу диверсифікації.

2. Відповідно до цільової спрямованості диверсифікації діяльності, контроль як функція управління забезпечує з'ясування доцільності та законності використання інвестиційних, матеріальних, трудових та інших ресурсів, а також перевірку обґрунтованості планування, організації здійснення та відповідності фактичного виконання робіт плановим обсягам.

Аналіз процесу диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання дає можливість узагальнення отриманих результатів контролю, оцінювання впливу відхилень від запланованих

характеристик на перебіг диверсифікації діяльності та забезпечує інформацією для формування відповідних висновків з метою розробки варіантів і прийняття регулюючих управлінських рішень.

3. Диверсифікація діяльності суб'єктів господарювання забезпечується організаційно-економічним механізмом, що містить дві підсистеми. Економічна підсистема відображає наявний потенціал підприємства, організаційна підсистема охоплює мету, організацію, інформаційне забезпечення та критерії досягнення цілей. Структурований таким чином організаційно-економічний механізм дозволяє реалізувати проекти диверсифікації діяльності як об'єкта контролю та аналізу.

4. Функціонування контрольно-аналітичної системи сприяє досягненню цілей управління у процесі диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання. Згідно з запропонованою концепцією контрольно-аналітичної системи диверсифікації діяльності визначено цілі, суб'єкти, об'єкти, рівні, а також моделі, інструменти та показники, що використовуються. Виконання функцій контрольно-аналітичної системою забезпечується її організаційною структурою. Запропонована методика на основі поєднання наукових, у тому числі формалізованих, методів аналізу, моделювання контрольно-аналітичної системи з діяльністю керівників, фахівців та експертів щодо вибору й оцінки кращих варіантів організаційних рішень апробована та застосовується у практичній діяльності підприємств.

Виконання контрольно-аналітичною системою диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання притаманних їй функцій забезпечується завдяки пропонуваній організації інформаційної підсистеми для формування даних з використанням показників фінансового, управлінського та статистичного обліку. Інформаційні потоки, структуровані для управлінських потреб відповідно до прав та обов'язків персоналу, забезпечують надходження, обробку та спрямування релевантних даних в управлінні процесом диверсифікації. Впровадження контрольно-аналітичної системи, забезпеченої релевантною інформацією, сприяє досягненню цілей диверсифікації діяльності щодо оптимізації витрат і результатів у практиці суб'єктів господарювання.

5. Розвиток теорії контролю досліджуваних процесів визначено у напрямі з'ясування наявності відхилень фактичних значень від передбачених за проектом норм контролю. Для забезпечення процесу диверсифікації виконуються контрольні дії внутрішнього спрямування, саме тому розглянуто систему внутрішнього контролю. З'ясовані та узагальнені передумови оптимізації внутрішнього контролю процесу диверсифікації уможливають його вдосконалення в напрямі визначення законності господарських операцій, їх економічної доцільності, повноти відображення в бухгалтерському обліку. Концепція внутрішнього контролю процесу диверсифікації з урахуванням зміни якісних та кількісних характеристик об'єкта вимагає дотримання принципів, що забезпечують єдність контролю при здійсненні інших функцій управління, відповідальність контролюючих суб'єктів за дії, зорієнтовані на кінцевий результат.

7. Розвиток методології внутрішнього контролю здійснено у напрямі адаптації методик для застосування у процесі диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання з урахуванням специфіки

зовнішнього або внутрішнього зростання. В умовах диверсифікації діяльності виробничого спрямування методика внутрішнього контролю забезпечує ефективність його здійснення за циклами операційної діяльності – постачання, виробництво, реалізація.

8. Запропоновано модель організації системи внутрішнього контролю диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання. Він здійснюється з урахуванням і використанням: нормативного забезпечення, організаційної структури управління, розподілу повноважень та обов'язків персоналу, практики комплектування персоналу, інформації, що міститься у проектах, даних фінансової, управлінської та статистичної звітності.

9. Теорію аналізу диверсифікації розвинуто у напрямі дослідження наявного стану й змін у ресурсах, процесах і результатах операційної, фінансової та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Розвиток теорії спрямовано на формування засад одержання інформації для обґрунтування та прийняття управлінських рішень за етапами процесу диверсифікації (щодо її необхідності, вибору варіантів проектів, можливості здійснення та отримання результатів від їх впровадження). Вирішення проблем одержання аналітичної інформації стосовно диверсифікації діяльності забезпечується організацією аналізу.

10. Методологія аналізу розвинута у напрямі розробки та адаптації методик для застосування у процесі диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання за його етапами. Отримання аналітичних оцінок з метою їх використання при розробці та прийнятті управлінських рішень забезпечується на основі запропонованих методик, а саме: а) аналізу відповідності розміру статутного капіталу вартості чистих активів господарських товариств; б) оцінки стратегічного потенціалу для визначення можливостей впровадження проекту диверсифікації; в) аналізу фінансових коефіцієнтів (R-аналізу) із використанням розробленої комп'ютерної програми на основі даних фінансової, статистичної та управлінської звітності суб'єктів господарювання для визначення змін їх стану.

11. Організацію аналізу визначено як систему, що забезпечує вивчення діяльності господарюючих суб'єктів до і після її диверсифікації. Існуючі підходи до проектування організації аналізу не враховують необхідності забезпечення безперервної діагностики процесів, які відбуваються на підприємстві, включаючи диверсифікацію та моніторинг оціночних показників з використанням інформаційного банку даних. Одним зі шляхів вирішення проблем отримання аналітичної інформації стосовно процесу диверсифікації діяльності є створення на підприємстві власної аналітичної служби.

12. Запровадження процесу диверсифікації передбачає отримання додаткових економічних вигід для суб'єктів господарювання. Водночас зміни у стані суб'єкта господарювання, зумовлені одержанням очікуваних вигід, спричинюють ризики різного ступеня. Основними напрямками регулювання ступеня ризику в умовах диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання є уникнення, вирівнювання, збереження, зменшення та передача ризику. Своєчасне виявлення ризиків у результаті контролю та оцінювання за результатами аналізу уможливорює управління, спрямоване на

мінімізацію їх наслідків.

13. Оцінку ступеня диверсифікованості діяльності суб'єктів господарювання доцільно здійснювати на основі запропонованого коефіцієнта. При обґрунтуванні проектів диверсифікації на основі методу інтегрального економічного ефекту визначається варіант, що забезпечує найбільший розмір вигід. Інтегральний економічний ефект дає можливість оцінити результати диверсифікації з урахуванням термінів реалізації проекту, видів продукції, рівня продуктивності праці та використаних ресурсів.

14. Запропонована модель прийняття управлінських рішень за результатами контролю та аналізу уможливорює структурування зазначеного процесу та підвищує рівень керованості диверсифікацією діяльності суб'єкта господарювання, що в свою чергу підвищує ефективність управління на етапах здійснення процесу диверсифікації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Корінько М. Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, організація : [моногр.] / Корінько М. Д. — К. : ІВЦ Держкомстату України, 2007. — 429 с.

2. Корінько М. Д. Диверсифікація: теоретичні та методологічні основи : [моногр.] / Корінько М. Д. — К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2007. — 488 с.

Статті у наукових фахових виданнях

3. Корінько М. Д. Проблеми урегульованості відносин новостворених агроформувань / М. Д. Корінько, Я. Т. Гацура // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 1. — С. 29—32. — 0,17 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 0,08 друк. арк.). Автором запропоновано рекомендації з урегулювання господарських відносин новостворених суб'єктів господарювання.

4. Корінько М. Д. Об'єктивізм та суб'єктивізм інвестування / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 3. — С. 33—37.

5. Корінько М. Д. Організація процесу залучення фінансових ресурсів в аграрний сектор економіки України / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 5. — С. 50—53.

6. Корінько М. Д. Інвестування: пріоритети та ефективність / М. Д. Корінько, С. О. Гуткевич // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 6. — С. 20—24. — 0,21 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 0,10 друк. арк.). Автором запропоновано моделі економічного розвитку суб'єктів господарювання.

7. Корінько М. Д. Фінансові інструменти у системі забезпечення розвитку економіки / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 7. — С. 45—48.
8. Корінько М. Д. Інформаційні технології в управлінні агропромисловим комплексом України / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 9. — С. 32 — 34.
9. Корінько М. Д. Диверсифікація: оцінка ефективності / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 10. — С. 29—33.
10. Корінько М. Д. Показники оцінки диверсифікації / М. Д. Корінько // Вісник аграрної науки. — 2002. — № 10. — С. 61—64.
11. Корінько М. Д. Диверсифікація у вирішенні проблеми продовольчої безпеки / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 11. — С. 8—11.
12. Корінько М. Д. Диверсифікація в історії економічної думки / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 1. — С. 2—5.
13. Корінько М. Д. Ризики при диверсифікації / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 7. — С. 69—72.
14. Корінько М. Д. Аналіз і формування організаційних структур при диверсифікації / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 5. — С. 161—173.
15. Корінько М. Д. Управлінський облік при диверсифікації / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 2. — С. 121—128.
16. Корінько М. Д. Коригування статутного фонду відповідно до вартості чистих активів / В. П. Бондар, М. Д. Корінько, Д. С. Сушко, Т. М. Ковбич, Т. А. Калюта, Н. В. Горічко, А. П. Чередніченко, В. О. Ворона, М. В. Клочков, Ю. Ф. Заріцький // Облік і фінанси АПК. — 2005. — № 4. — С. 70—76. — 0,29 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 0,03 друк. арк.). Автором запропоновано методику визначення наявності чистих активів для товариств з обмеженою відповідальністю.
17. Корінько М. Д. Організація обліку при диверсифікації бізнесу / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 5. — С. 103—108.
18. Корінько М. Д. Єдиний критерій оцінки економічної ефективності капітальних інвестицій / В. О. Міхельс, В. П. Бондар, І. В. Вахович, М. Д. Корінько // Зб. наук. праць. — К. : Нац. ун-т будівництва і архітектури, 2005. — Вип. 14. — С. 28—34. — 0,25 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 0,06 друк. арк.). Автором запропоновано критерії оцінки економічної ефективності капітальних інвестицій для цілей порівняння ефективності проектів.
19. Корінько М. Д. Організація управління при диверсифікації діяльності / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 9. — С. 106—169.

20. Корінько М. Д. Оцінка результатів диверсифікації діяльності підприємства / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 3. — С. 52—56.

21. Корінько М. Д. Диверсифікація як стратегія розвитку / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 5. — С. 12—17.

22. Корінько М. Д. Релевантність інформації при диверсифікації діяльності / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 2. — С. 163—168.

23. Корінько М. Д. Облік за центрами відповідальності при диверсифікації господарської діяльності / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 3. — С. 196—203.

24. Корінько М. Д. Диверсифікація як економічний процес / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 4. — С. 48—53.

25. Корінько М. Д. Диверсифікація у життєвому циклі підприємства / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 2 (80). — С. 82—88.

26. Корінько М. Д. Удосконалення складових методології контролю за диверсифікацією діяльності суб'єктів господарювання / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 3 (81). — С. 189—199.

27. Корінько М. Д. Теоретичні та організаційні аспекти внутрішнього контролю / М. Д. Корінько // Наук. вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту — 2008. — № 1. — С. 44—51 ; № 2. — С. 39—48.

28. Корінько М. Д. Удосконалення організації та функціонування системи внутрішнього економічного контролю при диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання / М. Д. Корінько // Статистика України. — 2008. — № 1. — С. 34—40.

Авторські свідоцтва

29. А. с. 11441 України. Методологічний посібник з проведення аудиторських перевірок та трансформації бухгалтерського обліку у відповідності до міжнародних стандартів аудиту та бухгалтерського обліку / М. Д. Корінько, О. Г. Любченко, А. П. Назарова, О. П. Саламаха, В. П. Бондар, Т. М. Ковбич, Н. В. Горічко, Д. С. Сушко, Т. А. Калюта (Україна) ; заявл. 01.11.2004 : опубл. 15.02.2005. Бюл. № 6. — 13,33 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 1,48 друк. арк.). Автором розроблено аудит злиття та поглинання підприємств, оборотних активів, консолідація фінансової звітності.

30. А. с. 11510 України. “Компакт-курс лекцій з курсу “Управлінський облік”. Для студентів спеціальності 7.050.106 “Облік і аудит” заочної форми навчання” / М. Д. Корінько, В. П. Бондар (Україна) ; заявл. 12.11.2004 : опубл. 15.02.2005. Бюл. № 6. — 3,17 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 1,58 друк. арк.). Автором розроблено теми: облік за центрами відповідальності, позамовний та попроцесний методи калькулювання собівартості, методика

аналізу “витрати-обсяг-результат“

31. А. с. 11511 України. “Методи і моделі прийняття рішень в аналізі та аудиті. Методичні вказівки для студентів спеціальності 8.050106 “Облік і аудит” магістерського рівня підготовки” / М.Д. Корінько, В.П. Бондар (Україна) ; заявл. 12.11.2004 : опубл. 15.02.2005. Бюл. № 6. — 2,25 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 1,12 друк. арк.). Автором розроблено теми: методи та моделі прийняття рішень в аналізі.

32. А. с. 13392 України. “Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку будівельних компаній та організація внутрішнього контролю” / М.Д. Корінько, В.П. Бондар (Україна) ; заявл. 14.06.2005 : опубл. 15.10.2005. Бюл. № 7. — 4,5 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 2,25 друк. арк.). Автором розроблена методика організації контролю за кореспонденцією рахунків.

33. А. с. 13394 України. “Методичні рекомендації по складанню консолідованої фінансової звітності будівельних компаній” / М.Д. Корінько, В.П. Бондар (Україна) ; заявл. 14.06.2005 : опубл. 15.10.2005. Бюл. № 7. — 2,42 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 1,21 друк. арк.). Автором рекомендації по визначенню частки меншості, особливості врахування показників звітності дочірніх компаній та відокремлених підрозділів.

34. А. с. 13990 України. Проект “Наказ про облікову політику ВАТ „Будівельна компанія” / М.Д. Корінько, В.П. Бондар (Україна) ; заявл. 29.08.2005 : опубл. 15.03.2006. Бюл. № 8. — 2,0 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 1,0 друк. арк.). Автором розроблено положення наказу стосовно обліку оборотних активів за циклами операційної діяльності: постачання-виробництво-реалізація

35. А. с. 14334 України. “Горизонтальний та вертикальний аналіз фінансової звітності підприємства” / М.Д. Корінько, В.П. Бондар (Україна) ; заявл. 10.10.2005 : опубл. 15.03.2006. Бюл. № 8. — 5,21 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 2,60 друк. арк.). Автором здійснена розробка методики комп’ютерного розрахунку фінансових коефіцієнтів та формування висновків

Наукові праці, опубліковані в інших наукових виданнях

36. Корінько М. Д. Диверсифікація та її інвестиційна пріоритетність на прикладі галузей АПК / М. Д. Корінько, С. О. Гуткевич // 36. наук. праць. — К. : Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України. — Вип. 41. — С. 178—181. — 0,13 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 0,06 друк. арк.). Автором запропоновано рекомендації щодо вибору пріоритетності проектів диверсифікації.

37. Корінько М. Д. Диверсифікація як економічна категорія / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки: Теорія і практика. — 2005. — №1. — С. 118—131.

38. Корінько М. Д. Складові методології контролю диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання / М. Д. Корінько // Економіка : Проблеми теорії та практики. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. — Вип. 255, Т. II. — С. 322—333.

39. Корінько М. Д. Залучення коштів як інструмент подальшого розвитку економіки АПК України / М. Д. Корінько // Зб. наук. праць. — Луганськ : Нац. аграрний ун-т, 2002. — Т. 1. — № 14 (26) — С. 117—120.

40. Корінько М. Д. Проблеми залучення іноземних інвестицій / М. Д. Корінько // Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. [“Проблеми науки, практики та освіти”], К., 27—28 січ. 2005 р. — К. : Європейський ун-т, 2005. — С. 166—168.

41. Корінько М. Д. Проблеми та перспективи управлінського обліку при диверсифікації / М. Д. Корінько // Україна в системі міжнародних відносин в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук. конф., К., 09 лют. 2005 р. — К. : Європейський ун-т, 2005. — С. 82—86.

42. Корінько М. Д. Організація обліку при диверсифікації бізнесу / М. Д. Корінько, В. П. Бондар // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи : зб. доповідей учасників III наук. конф., присвяченої пам'яті д.е.н., проф., засл. діяча науки і техніки О. С. Бородкіна, К., 11 берез. 2005 р. — К. : ДАСОА, 2005. — С. 120—125. — 0,25 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 0,12 друк. арк.). Автором запропоновано методика та організацію обліку у процесі диверсифікації діяльності.

43. Корінько М. Д. Оцінка результатів диверсифікації бізнесу / М. Д. Корінько // Тези доповідей учасників IV міжвуз. наук. конф., присвяченої пам'яті д.е.н., проф., засл. діяча науки і техніки України О. С. Бородкіна, К., 24 берез. 2006 р. — К. : ДАСОА, 2006. — С. 110—113.

44. Корінько М. Д. Оцінка діяльності центрів витрат при диверсифікації підприємства / М. Д. Корінько // Тези доповідей учасників V міжвуз. наук. конф., присвяченої пам'яті д.е.н., проф., засл. діяча науки і техніки України О. С. Бородкіна, К., 23 берез. 2007 р. — К. : ДАСОА, 2007. — С. 248—250.

45. Корінько М. Д. Об'єктивна необхідність інвестування / М. Д. Корінько // Удосконалення регуляторного середовища як передумова для залучення інвестицій в економіку України : матеріали круглого столу, К., 19 жовт. 2006 р. — К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2007. — С. 42—43.

46. Корінько М. Д. Організаційно-економічний механізм диверсифікації суб'єктів господарювання / М. Д. Корінько // Тези доповідей учасників VI міжвуз. наук. конф., присвяченої пам'яті д.е.н., проф., засл. діяча науки і техніки України О. С. Бородкіна, К., 28 берез. 2008 р. — К. : ДАСОА, 2008. — С. 124—129.

47. Корінько М. Д. Контроль і аналіз формування та використання прибутку суб'єктів господарювання в умовах диверсифікації / М. Д. Корінько // Десяті річні збори Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників, К., 10–11 квіт. 2008 р.

Навчальні видання

48. Корінько М. Д. Внутрішній аудит : [навч. посіб.] / Корінько М. Д., Пантелєєв В. П. ; Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. — К. : ІВЦ Держкомстату України, 2006. — 248 с. — 19,99 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 4,04 друк. арк.). Автором запропонована методика організації внутрішнього аудиту за типовою кореспонденцією рахунків.

49. Корінько М. Д. Організація і методика обліку та аудиту за міжнародними стандартами : [навч. посіб.] / Корінько М. Д., Бондар В. П., Ковбич Т. М., Сушко Д. С. — Фастів : Поліфаст, 2006. — 318 с. — 13,21 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 3,30 друк. арк.). Автором запропоновано розробку аудиту злиття та поглинання підприємств, оборотних активів, консолідації фінансової звітності.

50. Корінько М. Д. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Корінько М. Д., Бондар В. П., Пантелєєв В. П. — Фастів : Поліфаст, 2006. — 440 с. — 51,15 друк. арк. (Особисто здобувачу належить 47,77 друк. арк.). Автором запропонована теорія та методологія контролю, методика контролю за циклами операційної діяльності (крім контролю за циклом виробництва та кредиторською заборгованістю).

АНОТАЦІЯ

Корінько М. Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, організація.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. Київ, 2008 рік.

Дисертація містить наукове вирішення проблеми розвитку контролю та аналізу операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації.

Сформовано підходи до створення організаційно-економічного механізму стратегічного управління диверсифікаційною діяльністю.

Розроблено концепцію та методику формування організаційної структури контрольно-аналітичної системи диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання.

Обґрунтовано підходи та запропоновано методику формування інформаційної системи суб'єктів господарювання для цілей контролю та аналізу в умовах диверсифікації діяльності.

Розвинуто теорію, методологію й організацію контролю та аналізу диверсифікації діяльності

суб'єкта господарювання.

Побудовано алгоритмічну модель та розроблено методику її застосування для прийняття управлінських рішень в умовах диверсифікації діяльності за оцінками, отриманими у результаті контролю та аналізу.

Ключові слова: диверсифікація діяльності, суб'єкти господарювання, контрольно-аналітична система, контроль, аналіз, ефективність диверсифікації.

АННОТАЦІЯ

Коринько Н.Д. Контроль и анализ деятельности хозяйствующих субъектов в условиях ее диверсификации: теория, методология, организация.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности: 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Государственная академия статистики, учета и аудита Госкомстата Украины. Киев, 2008 год.

Диссертация содержит комплексное решение проблемы развития контроля и анализа деятельности субъектов хозяйствования в условиях ее диверсификации путем разработки теоретических и практических рекомендаций по усовершенствованию контрольно-аналитической системы диверсификации деятельности.

Сформулированы теоретические основы сущности диверсификации как объекта контроля и анализа и выявлены ее мотивы. Группы мотивов для диверсификации деятельности поделены на технико-технологические, экономические, финансовые, социальные, стратегические и мотивы менеджеров предприятия.

Сформирована общая концепция контрольно-аналитической системы диверсификации деятельности субъекта хозяйствования.

Разработана методика формирования организационной структуры контрольно-аналитической системы диверсификации деятельности субъекта хозяйствования.

Внедрение предложенной концепции способствовало выявлению связи между затраченными ресурсами и полученными результатами за этапами проекта диверсификации деятельности предприятия, что дает возможность оценить уровень влияния на оптимизацию расходов и результатов.

Исследованы и обобщены теоретические принципы контроля диверсификации субъекта хозяйствования. Внутренний контроль определяет законность хозяйственных операций, которые осуществляются по проекту диверсификации деятельности, их экономическую целесообразность, полноту отображения в бухгалтерском учете.

Предложена модель внутреннего контроля диверсификации деятельности субъекта хозяйствования.

Методология осуществления внутреннего контроля диверсификации деятельности субъекта ведения хозяйства определяется спецификой избранного проекта диверсификации (внешний или внутренний рост) и предложен инструментарий указанного вида контроля. В условиях диверсификации операционной деятельности производственного направления методология осуществления внутреннего контроля определяется циклами операционной (производственной) деятельности – снабжение, производство, реализация.

Методология анализа в системе управления диверсификацией деятельности субъектов хозяйствования включает разные методы и методические приемы за такими направлениями анализа: экономических показателей для определения потребности в диверсификации деятельности субъектов хозяйствования; эффективности проектов диверсификации деятельности для оценки и выбора наиболее эффективного; составляющих “стратегического потенциала” субъекта ведения хозяйства диверсификации деятельности; результатов от внедрения проекта диверсификации.

Исследование методологических и организационных положений экономического анализа стало базой для разработки методики анализа в условиях диверсификации деятельности субъекта хозяйствования: экономических показателей для определения потребности в диверсификации деятельности субъектов хозяйствования; эффективности проектов диверсификации деятельности для оценки и выбора наиболее эффективного варианта; составляющих стратегического потенциала субъекта хозяйствования диверсификации деятельности; результатов от внедрения проекта диверсификации деятельности.

Сформированы основные направления регуляции степени риска (избежание, выравнивание, сохранение, уменьшение и передача риска), обнаруженного в результате контроля и оцененного по результатам анализа, то делает возможным осуществление более эффективного управления рисками в условиях диверсификации деятельности.

Предложен к использованию коэффициент диверсификации деятельности и модель принятия управленческих решений при внедрении проектов по аналитическим оценкам, полученным в результатах контроля и анализа, что даст возможность учесть особенности принятия управленческих решений в условиях диверсификации.

Интегральный экономический эффект дает возможность оценить результаты диверсификации с учетом сроков реализации, видов продукции, уровня производительности труда и расходов, связанных с условиями использования результатов диверсификации. При обосновании проектов диверсификации на основе метода интегрального экономического эффекта определяется лучший вариант, обеспечивающий наибольший эффект.

Ключевые слова: диверсификация деятельности, субъекты хозяйствования, контрольно-аналитическая система, контроль, анализ, эффективность диверсификации.

ANNOTATION**Korinko M.D. Control and Analysis of Economic Entities Activity in the Context of its Diversification: Theory, Methodology and Organization.**

Dissertation for the degree of Doctor of Science, Economics, by specialty 08.00.09. – accounting, analysis and audit (by type of economic activity) – State Academy of Statistics, Accounting and Audit of State Statistics Committee of Ukraine. – Kyiv, 2008.

Dissertation contains the scientific solution of the problem for the development of control and analysis of operational, investment and financial activity of the economic entities in the context of its diversification.

Approaches to the creation of the organizational and economic mechanism for the strategic management of the activity diversification were formed.

Conception and technique for the formation of the organizational structure of the control and analytical system of the activity diversification of economic entities were elaborated.

Approaches were grounded and technique was proposed for the building of the information system of economic entities for the purposes of control and analysis in the context of their activity diversification

Theory, methodology and organization for the control and analysis of the activity diversification of economic entities were evolved.

The algorithmic model was built and technique for its use was developed for the management decision making in the context of the activity diversification by estimates, received as a result of the control and analysis.

Key words: diversification of activity, economic entity, control and analytical system, control, analysis, efficiency of diversification.